

STM:N LAUSUNTO KOSKIEN LAKIA YHTEISISTÄ SÄHKÖISEN ASIOINNIN PALVELUISTA

Kaiken kaikkiaan lakiluonnos on hyvä ja tervetullut. Kansallinen palveluarkkitehtuuri tulee olemaan tärkeä tuki ja katalyytti siinä muutoksessa, joka on pystyttävä viemään läpi julkisten palveluiden digitalisoimiseksi. STM:n kommentit on eritelty alle pykälittäin.

3§ Yhteiset sähköisen asioinnin palvelut

Palveluiden määrittelyitä koskevissa perusteluteksteissä olisi hyvä tuoda esille palvelun keskeinen käyttötapaus ja pääperiaatteet. Esimerkiksi asiointivaltuuksien kohdalla tämä olisi luontevasti huoltajan pääsy huollettavan tietoihin.

Pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa mainitaan mahdollisuus tarjota sosiaalisen median tuottamia heikon tunnistamisen palveluita osana kansallista palveluarkkitehtuuria. Tässä kohden jää epäselväksi, mitä lisäarvoa viranomainen voi tuoda näiden palveluiden hyödyntämisen kannalta.

5§ Tukipalveluiden käyttö

Ehdotetun 1 momentin mukaan ”*valtion virastojen ja laitosten sekä valtion liikelaitosten olisi käytettävä yhteisiä sähköisen asioinnin palveluja, ellei organisaation ole teknisistä tai toiminnallisista tai kustannustehokkuuteen taikka tietoturvallisuuteen liittyvistä syistä välttämätöntä käyttää toiminnassaan tai sen osassa muuta palvelua*”.

Tiukka käyttövelvoite asettaa haasteen palvelun ohjaajalle. VM:n vastuu korostuu siinä, että palvelut tuotetaan laadukkaasti ja kustannustehokkaasti.

Käyttövelvoitteessa ei erikseen oteta kantaa siihen, voiko viranomainen kysyä asiakkaalta tietoa, joka on valmiiksi saatavilla palveluarkkitehtuurista. Tällainen lisäys velvoitteeseen voisi olla paikallaan.

Lain esitöissä ei ole arvioitu tämän lain suhdetta toimialakohtaiseen tiedonhallintaa koskevaan säätelyyn. Nyt jää epäselväksi se, että milloin tulisi soveltaa tämän lain säädöksiä ja milloin taas toimialakohtaisia säädöksiä. Esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietoja koskevassa lainsäädännössä on säädökset asiakas- ja potilastietojen käsittelystä, niitä koskevista vaatimuksista, tietosuojusta ja tietoturvasta sekä keskeisistä tietojärjestelmäratkaisuista.

14§ Tukipalveluiden laatu- ja tietoturvallisuusvaatimukset

Pykälässä 14 § säädetään, että ”*palveluntuottajan on tukipalvelun toteuttamisessa noudatettava valtion tietohallinnon kokonaisarkkitehtuuria ja yhteentoimivuuden kuvauksia ja määrityksiä.*” Kokonaisarkkitehtuurin nostaminen keskeiseen ohjausrooliin on kannatettavaa ja sitä tulisi vahvistaa.

Lisäksi pykälässä säädetään seuraavaa: ”*palveluntuottaja vastaa tuottamansa tukipalvelun kustannustehokkuudesta sekä siitä, että palvelu on käyttötarkoitukseensa yleisesti soveltuva, suorituskykyinen, toimintavarma sekä mahdollisimman käyttäjäystävällinen ja esteetön.*” Laki tai perustelumuistio ei tarkemmin käsittele sitä, miten tukipalveluiden laatua, saatavuutta, asiakastyytyväisyyttä tai vaikuttavuutta tutkitaan. Tämä on keskeinen tehtävä palveluita ohjaavalle taholle. Seurannan ja mittaamisen tulisi olla mahdollisimman avointa.

15§ Tietojärjestelmiä koskevat vaatimukset

Pykälässä säädetään sekä palveluntuottajaa, että käyttäjiä koskevista tietojärjestelmiin liittyvistä velvoitteista. Lain mukaan käyttäjäorganisaatioita voidaan velvoittaa tiettyihin toimintatapoihin joko VRK:n ohjeistuksen tai valtioneuvoston asetuksen pohjalta.

Palveluarkkitehtuuri sitoo eri julkishallinnon toimijoiden sähköiset palvelut kokonaisuudeksi, jossa yhden toimijan palvelu (tai maine) voi olla riippuvainen toisen toimijan suorituskyvystä. Tämä edellyttää sitä että toimijoiden välillä vallitsee vahva luottamus. Tietojen ja palveluiden tarjoajan on pystyttävä luottamaan siihen, että tietoja käsitellään turvallisuus huomioiden. Palveluiden käyttäjien on puolestaan pystyttävä luottamaan siihen, että palveluiden taso pysyy vakaana ja että niissä ei esiinny suunnittelemtomia katkoja. Laki jättää paljon auki sen suhteen, miten nämä asiat ratkaistaan, mikä voi tietysti olla myös tarkoituksenmukaista.

16§ Häiriötilanteet ja -ilmoitukset

Pykälässä 16 määritellään tukipalveluiden tuottajan ja niitä käyttävien organisaatioiden velvollisuudesta ilmoittaa omissa järjestelmissään ilmenevistä häiriöistä. Tämä velvoite ei kuitenkaan ota kantaa siihen, millä tasolla palveluita ylipäänsä olisi syytä tuottaa ja minkälaisia vasteaikoja häiriötilanteissa tulisi noudattaa.

VRK:n tuottamien tukipalveluiden saatavuus olisi syytä dokumentoida palvelutasolupauksiin (SLA). Voisi myös olla hyödyllistä laatia erilaisia

palvelutasokuvauksia palveluväylän kautta palveluitaan tarjoavien organisaatioiden käyttöön. Käytettävä palvelutaso voisi riippua tarjottavan palvelun tai tietovarannon kriittisyydestä suhteessa kokonaisuuteen. Mikäli palveluiden tuottajien ja hyödyntäjien välisiä palvelu- tai palvelutasosopimuksia ei millään tavalla tueta keskitetysti, voi kokonaisuudesta tulla hankalasti hahmotettava. Lisäksi jokainen organisaatio joutuu erikseen tekemään tähän liittyvän suunnittelutyön.

21§ Tukipalveluiden kustannukset

Lakiesityksestä ei selviä, onko palveluista tehty kustannuksia ja hyötyjä puntaroivaa tutkimusta. Tietohallintolain 4 § mukaisen arviointimenettelyn kautta olisi todennäköisesti saatavissa tietoa lakiesityksen taloudellisten vaikutusten arviointiin. Nyt jää epäselväksi onko tuota menettelyä tai jotain vastaavaa tehty palveluarkkitehtuurikokonaisuudelle.

Yhteenveto

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää lakiesitystä hallinnon yhteisistä sähköisen asioinnin tukipalveluista tarpeellisenä ja hyödyllisenä. Ne ovat keskeisen tärkeä osa julkisten palveluiden digitalisointia ja tästä syystä niiden kustannuksien ja kehittämisen keskittäminen sekä käyttövelvoite ovat tarkoituksenmukaisia.

Ehdotettu laki tukee hyvin suunnitellun arkkitehtuurin syntymistä. Tässä lausunnossa on kuitenkin ehdotettu joitain huomioita ja tarkennuksia sekä taustatekstiin että itse lakiin.

Kansliapäällikön sijaisena
Ylijohtaja Raimo Ikonen

Hallinnonalan tietohallintopäällikkö
Markku Heinänenaho

